

Ewa Zalewska

TESTY PSYCHOLOGICZNE - STANDARDY DOSTĘPNOŚCI I LEGALNOŚCI W POLSCE, WIELKIEJ BRYTANII I USA.

PSYCHOLOGICAL TESTS - STANDARDS OF ACCESS AND OF THE LEGALITY IN POLAND, GREAT BRITAIN, AND USA

Oddział i IV Klinika Psychiatryczna IPiN w Szpitalu Bielańskim

Kierownik: Doc. dr hab. med. Maria Załuska

Streszczenie

Coraz więcej osób, środowisk i instytucji zainteresowanych jest stosowaniem w praktyce zawodowej wystandaryzowanych testów diagnostycznych. Powstają pytania: Kto może być kompetentnym użytkownikiem tych metod? Czy dostęp do testów powinien być zróżnicowany ze względu na ich zastosowanie? Co powinno być warunkiem dostępu do nich - wiedza, czy spełnienie wymagań formalnych? Artykuł ma na celu przedstawienie aktualnych zasad dostępności i stosowania standardowych narzędzi diagnostycznych w Polsce i na świecie. Omówiony zostanie także problem związany ze stosowaniem nielegalnych wersji testów w badaniach naukowych. Artykuł powstał na podstawie doświadczeń zdobytych w ciągu kilku lat pracy Autorki w Pracowni Testów Psychologicznych.

Keywords: testy psychologiczne, psychometria, psychologia, skale psychiatryczne

Abstract

More and more people, professional circles and institutions are interested in applying standardized diagnostic tests in their professional practice. A few questions are arising: who can be a competent user of these methods? Should the access to the tests be diversified, taking under consideration its application? What should be the conditions of access to the tests - knowledge, or meeting formal requirements? The article is aimed at presenting current principles of access and applying standard diagnostic methods in Poland and abroad. Also a problem associated with applying of illegal versions of tests in scientific researches will be discussed. The article was created on the basis of experience of a few years of my work in the Psychological Tests Laboratory.

Keywords: psychological testing, psychometry, psychology, psychiatric scales

Jakie wymogi musi spełniać narzędzie, aby móc nazwać je testem psychologicznym

W potocznym języku często używa się określenia test psychologiczny bezrefleksyjnie. Ich mianem nazywa się czasem psychozabawy w gazecie, czy luźne kartki z pytaniami. Tego typu nadużycia nazwy, wprowadzają w błąd i tworzą mylne wyobrażenie wśród ogółu ludzi, czym test psychologiczny w rzeczywistości jest. Definicja testu psychologicznego, jaką podaje American

Psychological Association brzmi: "Test psychologiczny to specyficzna procedura diagnozowania. Może ona być zbiorem zadań lub pytań, które - w standardowych warunkach - mają wywołać określone rodzaje zachowań i dostarczać wyników o pożądanych własnościach psychometrycznych, tj. posiadających wysoką rzetelność i wysoką trafność." [1]. Podsumowując narzędzie może być nazywane testem psychologicznym jeśli spełnia co najmniej dwa podstawowe wymogi:

- jest wystandaryzowane, tzn. posiada względnie niezmienną formę (np. arkusz pytań, pomoce testowe, normy lub inny sposób interpretacji ilościowej, sposób liczenia wyników i interpretacji) - czyli pozwala w każdym kolejnym pomiarze, dokonywanym nawet przez różne osoby, na zachowanie identycznych warunków badania i obiektywny pomiar danej cechy psychologicznej

- ma zbadane i określone własności psychometryczne - tzn. zostało poddane badaniom, w których na drodze empirycznej określono jego rzetelność (czyli swoistą dokładność pomiaru), a także zweryfikowano trafność - czyli udokumentowano, że cecha nim badana zachowuje się zgodnie z oczekiwaniami teoretycznymi, czyli, że test bada to co miał badać.

Wiele technik diagnostycznych funkcjonujących na polskim rynku i pretendujących do miana testów psychologicznych, uchybia tym wymaganiom - brakuje do nich podręcznika, w którym można byłoby znaleźć - oprócz danych dotyczących trafności i rzetelności - także nazwiska autorów, sposoby interpretacji, teorię w ramach której wyniki powinno się interpretować, normy. Dzieje się tak z kilku powodów: z niedostatku właściwie opracowanych metod, braku środków w instytucjach służby zdrowia na zakup narzędzi opracowanych i legalnie wydanych, a także z braku świadomości użytkowników testów. Osoba wykorzystująca test powinna umieć ocenić pod względem merytorycznym narzędzie, które trafia w jej ręce. Kto zatem może być kompetentnym użytkownikiem testu?

Źródła standardów stosowania testów psychologicznych

Ogólnie uznanym autorytetem w kwestii ustanawiania standardów stosowania testów psychologicznych jest International Test Commission (www.intestcom.org). ITC to organizacja zrzeszająca głównie krajowe towarzystwa psychologiczne i wydawców testów z Europy i nie tylko. Głównym celem ITC jest rozpowszechnianie dobrej praktyki w tworzeniu i wydawaniu testów psychologicznych. Ta istniejąca od 1978 roku organizacja wydała Wytyczne dotyczące stosowania testów psychologicznych [2]. W wytycznych ITC (dostępne w całości także na stronie Pracowni Testów Psychologicznych w linku: <http://practest.com.pl/html/wytyczne-miedzynarodowej-komisji-ds-testow-itc>) czytamy: "Kompetentny użytkownik testu stosuje testy właściwie, profesjonalnie i w sposób etyczny, mając na względzie potrzeby i prawa osób zaangażowanych w proces testowania, powody testowania i szerszy kontekst, w jakim testowanie przebiega.

Ten stan rzeczy można osiągnąć, jeśli użytkownik testu będzie miał kompetencje niezbędne do przeprowadzania badania testowego oraz będzie znał i rozumiał testy i zasady ich stosowania".

Do niedawna bardziej znane w Polsce były standardy wydawane przez American Psychological Association [3]. Wymagania dotyczące tego, kto może stosować testy, jakie stawia APA i ITC są podobne. Stanowisko tych dwóch organizacji można podsumować następująco:

-Testy nie mogą być powszechnie dostępne, ponieważ nie wszyscy posiadają wiedzę niezbędną do ich stosowania.

-Dostępność testów powinna być zróżnicowana, ponieważ testy i formułowane na ich podstawie diagnozy różnią się stopniem złożoności - różny jest więc zasób wiedzy niezbędnej do ich kompetentnego stosowania.

-Formalne wykształcenie nie musi gwarantować wiedzy i umiejętności niezbędnych do ich stosowania, zatem programy kształcenia na studiach lub programy szkoleń dających uprawnienia do stosowania testów psychologicznych powinny uwzględniać kompetencje potrzebne do stosowania testów psychologicznych.

W niektórych krajach wprowadzono zatem kategoryzację testów, które określają zakres wiedzy potrzebnej do ich kompetentnego stosowania. Przykładowa kategoryzacja wprowadzona przez APA zakłada istnienie 3 poziomów kompetencji:

A - testy, których stosowanie nie wymaga wiedzy wykraczającej poza tę opisaną w podręczniku testowym, oraz znajomości właściwego środowiska pracy (np. testy osiągnięć)

B - testy wymagające pewnej specjalistycznej wiedzy z obszaru psychometrii i psychologii, czy pedagogiki (np. testy badające różnice indywidualne, metody przeznaczone dla populacji nieklinicznych)

C - testy wymagające rozszerzonej wiedzy z zakresu psychometrii, psychologii i procesów diagnozy, a także doświadczenia zdobytego pod okiem wykwalifikowanego psychologa; (np. testy projekcyjne, indywidualne testy inteligencji, narzędzia przeznaczone dla populacji klinicznych).

W jaki sposób weryfikuje się zatem kwalifikacje osób, które mają stosować testy psychologiczne?

Dostępność testów psychologicznych na świecie

W większości krajów reguły dostępności testów psychologicznych są ustanawiane przez krajowe towarzystwa naukowe, dzieje się tak np. w Wielkiej Brytanii, gdzie kwestia dostępności testów psychologicznych nie jest regulowana żadną ustawą. British Psychological Association powołało natomiast Psychological Testing Center - czyli jednostkę ustanawiającą standardy i sprawującą kontrolę nad kwestiami stosowania testów psychologicznych (www.psychtesting.org.uk). Obowiązuje tam model kompetencyjny, testy w konkretnym zastosowaniu np. szkolnictwie, biznesie (z wyjątkiem testów stosowanych w psychologii klinicznej) stosować mogą nie tylko psychologowie, ale również osoby, które przejdą szkolenie i uzyskają odpowiednie certyfikaty. Kwestie użytkowania testów są regulowane standardami respektowanymi przez ogół użytkowników testów.

Kwestia dostępności testów psychologicznych w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, choć nie bezpośrednio, regulowana jest prawem stanowym. W kodeksach prawa stanowego znajdują się zapisy dotyczące wymagań stawianych przed osobami mającymi wykonywać konkretny zawód (Business and Professional Code). Wykonywanie każdego z działań zawodowych profesjonalistów, w tym psychologów - a zatem również diagnozy, obwarowane jest licznymi restrykcjami: aby móc wykorzystywać testy, psycholog musi ukończyć studia, których program zostanie pozytywnie zweryfikowany pod względem zakresu przez American Psychological Association, uzyskać stopień doktorski, odbyć staż, a także zdać przed stanową radą psychologiczną (Psychological Board) egzamin teoretyczny, który umożliwia mu zdobycie licencji i wykonywanie zawodu na terenie danego stanu [4].

W niektórych stanach (np. Tennessee) istnieje również zawód asystenta psychologicznego (psychological assistant), który może administrować testy, jednak musi to robić pod superwizją psychologa i nie może interpretować ich wyników. Ponieważ w Stanach bardzo rozpowszechnione jest wykorzystanie testów w edukacji (testy kompetencji, zdolności, osiągnięć), kształceni są również profesjonaliści edukacji, którzy mogą stosować testy w zakresie swoich kwalifikacji zawodowych.

Oprócz uregulowań prawnych, jak już wspomniano, American Psychological Association wydaje regularnie standardy dotyczące stosowania testów psychologicznych [3], powołana jest również Rada ds. Testów Psychologicznych i Diagnostyki (the Committee on Psychological Test and Assessment CPTA), której celem jest rozpowszechnianie wiedzy i dobrej praktyki diagnostycznej (www.apa.org/science/bsaweb-cpta.html). CPTA występuje również jako organ doradczy przy pracach legislacyjnych.

Rynek testów psychologicznych, powszechność ich użycia, oraz oferta testów dostępnych w Polsce jest jeszcze niewątpliwie nieporównywalny z rynkiem testów psychologicznych w Wielkiej Brytanii oraz Stanach Zjednoczonych. Zastosowanie tak sformalizowanych procedur weryfikacji kwalifikacji, jak te obowiązujące w Stanach Zjednoczonych, czy Wielkiej Brytanii wydaje się u nas chwilowo niemożliwe. Celowym jest jednak odwołanie się do doświadczeń innych krajów, aby móc przewidzieć, w jakim kierunku polski rynek testów psychologicznych może ewoluować i aby upewnić osoby zainteresowane stosowaniem testów psychologicznych o konieczności dbania o kompetencje ich użytkowników.

Dostępność testów psychologicznych w Polsce

Do niedawna w Polsce dostępność testów psychologicznych regulowana była przede wszystkim Kodeksem Etyczno Zawodowym Psychologa zatwierdzonym przez Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Psychologicznego w 1991 roku. W kodeksie tym czytamy [5]: w punkcie 12:

"Psycholog (...) nie udostępnia specyficznych technik diagnozy psychologicznej osobom nieprzygotowanym do ich kompetentnego stosowania. Psycholog przeciwstawia się (...) stosowaniu specyficznych technik diagnostycznych i terapeutycznych przez osoby nie posiadające kwalifikacji psychologicznych."

oraz w punkcie 23: "Współpracując ze specjalistami innych dziedzin lub korzystając z ich konsultacji (wykonując badanie na ich zlecenie), psycholog udostępnia wyniki badań tylko w takim stopniu, w jakim jest to potrzebne. Informuje przy tym o konieczności utrzymania tych danych w tajemnicy."

Drugim źródłem, które określa kwestie dostępności testów psychologicznych jest Ustawa o zawodzie psychologa [6], której losy wciąż się ważą. Ustawa ta, choć bez rozporządzeń, obowiązywała od pierwszego stycznia 2006 roku. W ustawie czytamy:

Art.19.

1. "Komisja ekspertów ustala i aktualizuje listę metod i narzędzi (...) zastrzeżonych (...) dla psychologów."

2. "Krajowa Rada Psychologów sprawuje nadzór nad warunkami stosowania rozpowszechniania i nabywania metod i narzędzi psychologicznych."

Art.33.

"Zadaniem samorządu psychologów jest m. in.: ochrona prawna metod i narzędzi psychologicznych wykonywana poprzez prowadzenie wykazu chronionych metod psychologicznych"

Do tej pory nie została powołana Komisja ekspertów, nie istnieje więc również wykaz metod chronionych. Nie wiadomo również czy ustawa przetrwa w tej formie. W dalszej perspektywie

czasu należy się jednak spodziewać kroków w kierunku sformalizowania kwestii dostępności testów psychologicznych.

W tej sytuacji obowiązuje przyjęty do tej pory w Polsce sposób weryfikacji kompetencji użytkownika testu - jest nim kontrola dyplomów magisterskich studiów psychologicznych. Odwołując się bowiem do wytycznych ITC jak i Standardów APA studia psychologiczne jako jedyne w Polsce uwzględniają obecnie w swoim programie zajęcia i wykłady dotyczące psychometrii i stosowania standardowych metod pomiaru, a wiedza z tego zakresu weryfikowana jest podczas egzaminów. Studenci w pracach rocznych i magisterskich posługują się najczęściej testami psychologicznymi - nabywają zatem umiejętności praktycznych. Do tej pory nie istnieje ponadto żadna inna formalna możliwość weryfikacji kompetencji w zakresie stosowania testów psychologicznych.

Na styku dwóch środowisk zawodowych

Z powyższych uregulowań wynikałoby, że testami psychologicznymi posługiwać się dzisiaj w Polsce mogą wyłącznie psychologowie. Mimo to testy psychologiczne stają się często obiektem zainteresowań także psychiatrów, którzy chcieliby wykorzystywać je w celach diagnostycznych i przede wszystkim naukowych. Spotykamy się czasem z argumentami wysuwanymi przez lekarzy, którzy, powołując się na Kodeks Etyki Lekarskiej [7] i zapisy:

Art. 4

"Dla wypełnienia swoich zadań lekarz powinien zachować swobodę działań zawodowych, zgodnie ze swoim sumieniem i współczesną wiedzą medyczną"

Art. 6

"Lekarz ma swobodę wyboru w zakresie metod postępowania, które uzna za najstosowniejsze (...)"

...bronią stanowiska, że lekarze mogą korzystać również z testów psychologicznych. Być może z tego powodu istnieje wśród części specjalistów psychiatrów przekonanie, że stosowanie testów psychologicznych nie wymaga wiedzy innej niż ta dotycząca psychopatologii, a zatem, że lekarz psychiatra jest kompetentnym użytkownikiem testu psychologicznego. I tak w programie specjalizacyjnym z zakresu psychiatrii (CMKP http://www.cmkp.edu.pl/programy_pdf) wśród wymagań stawianych lekarzom kończącym specjalizację znajdujemy:

- "opanowanie wiadomości z zakresu podstaw diagnostyki psychologicznej"

- "nabycie umiejętności praktycznych w zakresie wykorzystania i oceny standaryzowanych inwentarzy i skal klinicznych"

Wśród kolokwii rocznych brak jest jednak tych związanych bezpośrednio z psychometrią czy technikami standardowymi. Ciężko więc założyć, że lekarz kończący specjalizację z zakresu psychiatrii wyposażony jest w wiedzę dotyczącą psychometrii, mimo, że jest kompetentnym diagnostą zaburzeń funkcjonowania psychicznego. Odpierając więc zarzuty adwersarzy w kwestii tego, czy psychiatry kończąc specjalizację mogą stosować testy psychologiczne powołać można się na Art. 10 Kodeksu etyki Lekarskiej, który mówi:

"Lekarz nie powinien wykraczać poza swoje umiejętności zawodowe przy wykonywaniu czynności diagnostycznych, zapobiegawczych, leczniczych i orzeczniczych."

Do czasu zatem, gdy nie powstanie inna możliwość weryfikacji kompetencji w zakresie stosowania testów psychologicznych - poza ukończeniem studiów psychologicznych, czyli np. odbycia certyfikowanego szkolenia - lekarz psychiatra nie powinien używać testu psychologicznego - ani do celów diagnostycznych, ani naukowych.

Narzędzia przeznaczone dla specjalistów pracujących w służbie zdrowia: narzędzia pomiaru w psychologii zdrowia, programy reedukacyjne, skale psychiatryczne

Zapotrzebowanie na standardowe metody diagnozy wśród lekarzy różnych specjalności, a zwłaszcza psychiatrów jest jednak duże. Na naszym rynku znajduje się jak na razie tylko kilka narzędzi, które dostępne są dla specjalistów różnych dziedzin opieki zdrowotnej. Wśród nich znajdują się:

-Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia [8] - 18 testów badających konstrukty związane z przeżywaniem choroby.

-Ocena Zdrowia Psychicznego na Podstawie Badań Kwestionariuszami Davida Goldberga GHQ-12 i GHQ-28 [9].

- Zestaw prób do Badania Procesów Poznawczych u Pacjentów z Uszkodzeniami Mózgu [10]

Niedawno na polskim rynku ukazała się też Krótka Skala Oceny Stanu Umysłowego MMSE MMSE MiniMental, [11] czyli narzędzie przesiewowe do diagnozy zaburzeń poznawczych o podłożu otępiennym, które może być wykorzystywane także przez lekarzy i pielęgniarki.

Na świecie funkcjonuje jednak znacznie więcej skal typowo psychiatrycznych. Czym różnią się one od testów psychologicznych? Pierwszą i podstawową różnicą jest ich charakter - w znaczącej części są to skale obserwacyjne - zatem nie pacjent, ale specjalista (najczęściej lekarz) ustosunkowuje się do kolejnych pozycji testu. Można więc przy ich pomocy oceniać zewnętrzne przejawy procesów psychicznych pacjenta, posługując się wywiadem zebrany od pacjenta na temat jego funkcjonowania. Po drugie skale te najczęściej odwołują się do kryteriów diagnostycznych podawanych przez którąś z klasyfikacji: DSM/ICD, zatem służą one diagnozie nie cech osobowości, czy zdolności (cech psychologicznych) lecz jednostek nozologicznych. Służą więc określeniu nie tego, jaki ktoś jest, a jaki np. zespół chorobowy prezentuje. Po trzecie sposób interpretacji ilościowej sprowadza się zwykle w przypadku skal psychiatrycznych do obliczenia sumy punktów i sprawdzenia czy wynik świadczy o patologii, czy nie, podczas gdy większość narzędzi psychologicznych zakłada procedury obliczeniowe odwołujące się do zasad psychometrii, czyli wykorzystujące normy lub inne kryteria diagnostyczne oparte na wynikach badań normalizacyjnych i walidacyjnych.

Te wszystkie cechy, bardzo cennych skądinąd narzędzi, jakimi są skale psychiatryczne, wskazują na ich ograniczenia - w związku z ich charakterem wykorzystuje się je głównie jako narzędzia przesiewowe, lub służące diagnozie stopnia nasilenia danego syndromu, monitorowaniu przebiegu leczenia. Wśród najbardziej znanych skal psychiatrycznych, które funkcjonują na świecie wymienić można:

PANSS - Positive and Negative Syndrome Scale [12]

BPRS - Brief Psychiatric Rating Scale [13]

CGI - Clinical Global Impression Scale [14]

Część z nich wykorzystywana jest również przez lekarzy w Polsce.

Kwestia legalności narzędzi

Integralną kwestią odpowiedzialnego i kompetentnego stosowania testów psychologicznych i publikowania badań naukowych jest znajomość kwestii dotyczących ich prawnego statusu. Żyjemy w czasach, kiedy myśl naukowa ma - poza wartością intelektualną - również wartość materialną, a to pociąga za sobą liczne konsekwencje.

Testy psychologiczne objęte są prawem autorskim tak samo jak płyty z utworami muzycznymi, czy książki (w Polsce chronione są przepisami ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych - tekst jednolity Dz. U. z 2006 roku Nr 90, poz. 631 z późniejszymi zmianami). W związku z tym - tak jak płyt i książek - nie można ich powielać, zmieniać ani publikować bez zgody właściciela praw autorskich. Zatem chcąc w sposób legalny wydać w Polsce i sprzedawać test psychologiczny należy zawrzeć z właścicielem praw autorskich umowę, w której określone będą zasady, również finansowe, dotyczące tego przedsięwzięcia. Testy adaptowane opatrzone powinny być notą dotyczącą copyright, podającą informacje o tym, kto jest właścicielem praw autorskich do narzędzia w oryginalnej wersji językowej. Zaś właściciele praw autorskich zazwyczaj na mocy takiej umowy dostają tantiemy od ilości sprzedanych przez wydawcę egzemplarzy danego testu. Część kwoty, jaką płaci kupujący przeznaczona jest więc na zrealizowanie zobowiązań wydawcy krajowego, względem autora lub wydawcy zagranicznego.

Zdarza się jednak, że narzędzia przetłumaczone na język polski funkcjonują komercyjnie mimo nieuregulowanego statusu prawnego, wśród nich wymienić można wiele funkcjonujących bez zgody wydawcy wersji Skali Depresji Becka, czy choćby MMPI-2. Dzieje się tak ponieważ nie wszyscy badacze świadomi są faktu, iż dokonują naruszenia praw autorskich wydając, publikując test lub jego wyniki bez zgody właściciela praw autorskich, nie wszyscy kupujący mają świadomość konieczności kontrolowania legalności narzędzia, a właściciele praw autorskich często o naruszeniu swoich praw nie wiedzą. Coraz częściej jednak wydawcy zagraniczni zaczynają dociekać swoich praw, a czynić mogą to na kilka sposobów: otrzymując informację od współpracujących w danym kraju naukowców i wszczynając postępowanie przeciw piratowi, kontaktując się z instytucją wydającą na terenie danego kraju inne testy i apelując o interwencję, czy np. **interweniując u wydawców czasopism naukowych, na łamach których opublikowane mają zostać wyniki badań z wykorzystaniem nielegalnej wersji narzędzia - zdarza się, że z tego powodu artykuł, czy doniesienie z badań jest odrzucane.** (to i następne wyróżnienia fragmentu przez redakcję "PiP")

Dokonanie adaptacji, czy tłumaczenia narzędzia dotychczas nie funkcjonującego legalnie w Polsce i jego publikacja bez zgody autora lub wydawcy wersji oryginalnej jest - świadomym, czy też nie - naruszeniem praw autorskich i skutkować może konsekwencjami prawnymi lub społecznymi. Zgodnie z postanowieniami ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych instytucje naukowe i oświatowe (i tylko te) mogą jednak, w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, korzystać z rozpowszechnionych przez autora (czyli wydanych np. w czasopismach naukowych) utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu. Poza tym, też zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego. Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego. Zatem, instytucje naukowe mogą prowadzić badania i dokonywać tłumaczeń testów

udostępnionych przez autorów do użytku publicznego. Jeśli jednak osoba, czy instytucja, chciałaby adaptować i wydać narzędzie, którego autor nie rozpowszechnił poprzez wydanie np. w czasopiśmie, powinna najpierw **uzyskać zgodę właściciela praw na wykorzystanie w celach komercyjnych, czy naukowych testu**, który jest przedmiotem jego zainteresowania. Zazwyczaj właścicielem autorskich praw majątkowych do testu jest autor, lub wydawca, który je nabył od autora. W zależności od woli właściciela praw autorskich i celu, w jakim dany test ma być wykorzystany, ustalane są warunki, na których ktoś dany test może wykorzystać w badaniach, przetłumaczyć, czy wydać.

Świadomość konieczności dopełnienia procedury kontroli legalności narzędzia przed jego zakupem i uregulowania kwestii praw autorskich przed przystąpieniem do badań jest elementem kultury naukowej. Wpisuje się również w zakres kompetencji potrzebnych do odpowiedzialnego posługiwania się testami psychologicznymi.

Otwartym zostaje pytanie o **status skal psychiatrycznych. Większość z nich opublikowana została w czasopiśmie naukowych i obecnie dostępna jest na stronach internetowych. Świadczyłyby to o przyzwoleniu na ich niekomercyjne wykorzystanie w badaniach naukowych. Mimo to zasadnym wydaje się podjęcie kontaktu z autorami** zanim przystąpi się do tłumaczenia skali i wykorzystywania we własnych badaniach ponieważ część z nich doczekała się już tłumaczeń i warto posługiwać się metodą w wersji już rozpowszechnionej ze względu na możliwość dokonywania później metaanaliz.

Wspólne korzenie - jeden cel, dwie drogi

Psychologia i Psychiatria ma swe wspólne źródła w starożytności. Hipokratesa można by uznać za wspólnego ojca tych dwóch gałęzi nauk. Medycyna jednak szybciej wypracowała sobie narzędzia pracy: skalpel i stetoskop. Także cielesny przedmiot badania sprawił, że medycyna, a z nią psychiatria szybciej traktowana być zaczęła jako dziedzina nauki. Psychologia musiała czekać aż do przełomu XVIII i XIX wieku aby zdobyć status nauki w rozumieniu Kanta i Poppera i aby wyswobodzić się z objęć filozofii. Jej pierwszymi narzędziami był eksperyment i introspekcja, a przedmiotem umysł - twór trudno namacalny. Warto więc spojrzeć na testy psychologiczne jak na cenny dorobek pierwszych psychologów (za autora pierwszego testu psychologicznego uznaje się francuskiego psychologa Alfreda Bineta 1857-1911).

W XXI wieku zaawansowane koncepcje naukowe stwarzają konieczność uwzględniania wielu czynników: i fizjologicznych, i psychologicznych, i neurobiologicznych - dla zrozumienia funkcjonowania mózgu i umysłu człowieka. Stawia to przed specjalistami zajmującymi się zdrowiem psychicznym trudne wyzwanie wielodyscyplinarności. Z drugiej strony głębokość wiedzy z poszczególnych obszarów stwarza konieczność wąskiej specjalizacji. Wydaje się zatem nieunikniona współpraca specjalistów wielu dziedzin dla wypracowania obrazu całości. Postulowanym rozwiązaniem powinna więc być ścisła współpraca psychiatrów, neurologów i psychologów na rzecz ochrony zdrowia psychicznego pacjenta. Sprzyjać zaś tej współpracy powinno wzajemne zaufanie do kompetencji zawodowych, poszanowanie narzędzi i metod pracy, a także systemowe zmiany uwzględniające różne procedury i jasno określone zakresy obowiązków i kompetencji umożliwiające współpracę specjalistów z różnych dziedzin.

konsultacja prawna: radca prawny Konrad Buczyło

Piśmiennictwo:

1. American Psychological Association. Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice. Washington D.C.: American Psychological Association; 1974. Polskie tłumaczenie: Elżbieta Hornowska dla: Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne; 1985. s. 8).
2. International Test Commission (ITC); 2000. International Guidelines for Test Use. Downloaded electronically on [25.07.09] from www.intestcom.org/itc_projects.htm
3. American Psychological Association. Standardy dla testów stosowanych w psychologii i pedagogice. American Educational Research Association. American Psychological Association, National Council on Measurement In Education. Polskie tłumaczenie: Elżbieta Hornowska dla: Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne; 2006.
4. American Psychological Association. Psychology Licensure and Certification: What students need to know. (red.) Thomas J. Vaughn. Washington D.C.: American Psychological Association; 2006.
5. Polskie Towarzystwo Psychologiczne. (1991). Kodeks Etyczno Zawodowy Psychologa. Ściągnięty drogą elektroniczną [25.07.09] z www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=29
6. Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r.o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz. U. Nr 73, poz. 763). Ściągnięta drogą elektroniczną [25.07.09] z www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=47
7. Kodeks Etyki Lekarskiej. Ściągnięty drogą elektroniczną [25.07.09] z www.bibl.amwaw.edu.pl/kodeks_etyki_2004.htm
8. Juczyński, Z. Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych; 2001.
9. Goldberg, D., Williams, P., Makowska, Z., Merez, D. Ocena Zdrowia Psychicznego na Podstawie Badań Kwestionariuszami Davida Goldberga GHQ-12 GHQ-28. Łódź: Instytut Medycyny Pracy im. prof. J.Nofera; 2001.
10. Łucki, W. (1995). Zestaw prób do Badania Procesów Poznawczych u Pacjentów z Uszkodzeniami Mózgu. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
11. Folstein, M., Folstein, S., Fanjiang, G. Krótka Skala Oceny Stanu Umysłowego MMSE. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych; 2009.
12. Kay SR, Fiszbein A, Opler LA. The Positive and Negative Syndrome Scale for schizophrenia. Schizophr Bull. 1987; 13: 261-276.
13. Ventura, M.A., Green, M.F., Shaner, A. i Liberman, R.P. Training and quality assurance with the brief psychiatric rating scale: "The drift buster". International Journal of Methods in Psychiatric Research; 1993.
14. Guy W. ECDEU Assessment Manual for Psychopharmacology —Revised (DHEW Publ No ADM 76-338). Rockville, MD, U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Public Health

Service, Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration, NIMH; Psychopharmacology Research Branch, Division of Extramural Research Programs, 1976, pp 218-222

Przydatne strony www:

International Test Commission: www.intestcom.pl

American Psychological Association, Committee on Psychological Tests and Assessment:
www.apa.org/science/bsaweb-cpta.html

Polskie Towarzystwo Psychologiczne: www.ptp.org.pl

Pracownia Testów Psychologicznych: www.practest.com.pl

Psychological Testing Center: www.psychtesting.org.uk